

Михаил Зуев. Школьное правовое образование одаренной ученической молодежи как средство доуниверситетской подготовки.

В статье проанализирована роль классной учебной деятельности одаренной учащейся молодежи в доуниверситетской правовой подготовке. Работа детей в классе открывает хорошие возможности для учащейся молодежи, ориентированной на получение высшего образования, особенно это касается талантливой молодежи, которая получает доступ к целевой подготовки по выбранной специальности.

Mihail Zuev. School legal education of gifted students as a means pre-university preparation.

This article analyzes the role of the classroom activities for talented and gifted youth in pre-university legal training. Training of gifted children opens great possibilities to the school youth, oriented to higher education; especially it applies to talented youth which receive access to targeted juridical preparation in the chosen specialty.

Keywords: pre-university legal training; talented high-school students.

УДК 37.091.212.3:316.61(71)

Лавриченко Н. М.

ПЕДАГОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ТЕОРІЇ ПОЗИТИВНОЇ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ К. ДАБРОВСЬКОГО

У статті розкрито основні положення теорії позитивної дезінтеграції за авторством відомого у світі польського вченого Казимира Дабровського (Kazimierz Dąbrowski, 1902–1980). З'ясовано, як цю теорію можливо використати для спостережень і діагностики креативності, емоційних станів і творчих потреб обдарованої особистості, а також для психолого-педагогічного супроводу обдарованих дітей.

Ключові слова: обдарованої дитина, школяр, позитивна дезінтеграція, ієрархія рівнів розвитку.

Мета статті: розкрити значення теорії позитивної дезінтеграції для педагогічної роботи з обдарованими дітьми.

Теорія позитивної дезінтеграції, яку ще називають теорією Дабровського (за ім'ям її автора), ґрунтується на уявленні про людину як суб'єкта, спроможного і навіть більше – приреченого на розвиток. У процесі свого перманентного становлення людина проходить кілька біологічних фаз і соціально-психологічних рівнів. Індивідуальний розвиток дитини, як стверджує Казимир Дабровський, здійснюється на «території» її внутрішнього психічного середовища, яке, по суті, є «системою внутрішніх інтенцій і динамізмів, одно- чи багаторівневих, ієрархічних чи рядоположних,

взаємоузгоджених чи суперечливих» [3, с. 145].

У «Теорії позитивної дезінтеграції» розвиток людини (від дитячого віку до дорослого) відображено не за окремими етапами, а в багаторівневій, ієрархічній неперервності як прогресуванні від найнижчого рівня до найвищого. На відміну від інших теорій, автори яких виокремлюють вікові етапи розвитку дитини (Е. Еріксон, Ж. Піаже), К. Дабровський не прив'язує підйоми в розвитку дитини до певних вікових періодів. Наприклад, у ранньому віці діти можуть демонструвати вищий за середньостатистичний рівень розвитку. За змінних обставин надалі розвиток може сповільнюватися, гальмуватися, відновлюватися. Отже, якщо уявно побудувати й порівняти криві розвитку кількох і більше дітей певної вікової категорії у певному часовому діапазоні, вони продемонструють асинхронність підйомів і спадів. На думку Дабровського, саме силою того, що людська особистість не є універсальною, незмінною, вона здатна формувати, творити себе відповідно до власної індивідуальності й неповторності. Позитивна дезінтеграція є важливим механізмом цього особистісного перетворення і означає психобіологічний процес, що діалектично поєднує стани:

- 1) розпаду (дезінтеграції) нижчої або примітивної психічної організації;
- 2) реінтеграції на вищому рівні психічного функціонування.

Розглянемо детальніше ці теоретичні положення в аспекті розвитку обдарованості дітей шкільного віку.

Перший етап відповідає біологічним потребам дитини, яка несвідомо (некритично) пристосовується до суспільних норм і наслідує їх. К. Дабровський розглядає три чинники розвитку особистості дитини: потенціал розвитку, соціальне середовище та «третій фактор».

Потенціал розвитку – це органічна обдарованість, що детермінує характер і потенціал імовірного психічного росту учня [6, с. 137]. Потенціал розвитку особистості Дабровський розглядає передусім як особливий рівень збудливості/чутливості. Він може бути вищим за середньостатистичний за рахунок більшої чутливості до зовнішніх соціальних подразників і внаслідок підвищеної сенситивності центральної нервової системи учня. Інтенсивність розвитку школяра може призводити до психічних криз, що характеризуються психоневрозами – сильними психічними тривогами й депресіями. Цим можливо пояснити психологічну реактивність і вразливість обдарованих дітей порівняно із загалом ровесників.

Утім Дабровський зауважує: ці особливості психіки обдарованої дитини не слід оцінювати як однозначно негативні. Вони можуть мати й позитивний ефект, для позначення якого вчений застосовує термін «позитивна непристосованість». Позитивна непристосованість, стверджує автор, найчастіше притаманна здібним учням і вона є важливим механізмом дезінтеграції примітивної психічної організації дитини. На рівні початкової інтеграції з'являються психоневротичні симптоми, що зростають відповідно до усвідомлення школярем неузгодженості між тим «як має бути» і тим, «як є» у реальному житті [3; 6]. Однією з особливостей світосприйняття

обдарованого учня є загострене відчуття соціальної справедливості. Цей чинник нерідко провокує внутрішній конфлікт дитини між тими ситуаціями, що постають у реальному житті, і їхньою суб'єктивною інтерпретацією.

Автор «Теорії позитивної дезінтеграції» припускає, що індивід здатний здійснити перехід від найнижчого рівня психічного функціонування до найвищого завдяки досвіду конфліктів. У своїй праці «Посібник з діагностики та статистики ментальних розладів» Дабровський наголошує: психоневрози є невід'ємною частиною психічного розвитку індивіда і стверджує, що симптоми, які можуть розцінюватися педагогами, психологами як психоневроз чи навіть деякі форми психозу, насправді є станами переходу від нижчого до вищого рівня розвитку через запуск процесу соціальної дезінтеграції [5].

Другим фактором розвитку дитини є соціальне середовище, в якому зростає дитина, але цей вплив не є одностороннім. Дабровський зазначає про взаємозалежність соціуму і внутрішньоособистісного середовища школяра. Наразі ефект впливу соціального середовища на розвиток здібностей (гальмівний чи прискорювальний) буде визначатися і корегуватися особистісним потенціалом дитини. Скажімо, якщо потенціал школяра є сильним, то інтенсивність впливу соціального середовища послаблюється. Такі учні є від народження витривалими та невразливими щодо потрясінь і впливів соціального середовища, рідко втрачають самовладність у конфліктах. З іншого боку, якщо потенціал розвитку дитини є слабким, то розвиток обдарованості, на думку К. Дабровського, не відбудеться навіть за найсприятливішого сприятливого соціального оточення [8].

«Третій фактор» розвитку обдарованості дитини згідно з теорією Дабровського – це динамізми розвитку, зокрема їхні індивідуальні особливості. Завдяки динамізмам розвитку школяр стає більш вмотивованим, здатним контролювати свою поведінку за допомогою «внутрішнього голосу» та самостійно вибудованої ієрархії цінностей [9, с. 29]. Щойно «третій фактор» активується, дитина виходить за межі інстинктивної підконтрольності у задоволенні біологічних потреб і дотриманні соціальних правил (конвенцій), а спосіб реалізації міжособистісних стосунків починає визначати власними моральними ідеалами. Це власне вже є рівень особистості, яка досягла автономії необхідної для самоосвіти та самовдосконалення. Один з учнів і послідовників К. Дабровського М. Піховський стверджує: динамізми є внутрішніми психічними процесами позитивної дезінтеграції обдарованої дитини і саме вони формують модули її розвитку й поведінки. До того ж на окремих рівнях розвитку індивіда набір динамізмів може бути різним [12, с. 250].

Другий етап – реінтеграція на вищий рівень психічного функціонування – якраз і полягає у створенні учнем власної ієрархії цінностей, що зрештою забезпечує вихід індивіда за рамки біологічного детермінізму і, натомість, досягнення особистісної автономії. Напрацювавши особистісний ідеал, індивід оцінює свою самість, здійснює екзистенційний вибір, що підсилює ті

аспекти існування, які є вираженням власного «я» і водночас стримуванням «не я». На цій стадії перед індивідом відкриваються шанси досягти цілісності вищого порядку, більш цивілізованої й усвідомленої.

Слід зауважити, що наукові погляди К. Дабровського формувалися значною мірою під впливом філософських ідей данського мислителя С. К'єркегора, який виокремив такі основні стадії розвитку людини, як етична, естетична, релігійна [9, с. 34]. С. К'єркегор розкриває поступальне проходження цих стадій як сходження людини до вершин свого духу й моральних переконань [1]. Перехід на кожен новий рівень розвитку згідно з теорією позитивної дезінтеграції теж має позначатись формуванням моральних рис вищого порядку. П'ять наведених нижче рівнів позитивної дезінтеграції відображають процес проходження індивідом шляху від егоцентричності до альтруїзму [2], від поведінки, детермінованої інстинктивними потягами, до ціннісно вмотивованої та автономної поведінки:

Рівень 1. – первинна інтеграція.

Рівень 2 – однорівнева дезінтеграція.

Рівень 3. – стихійна багаторівнева дезінтеграція.

Рівень 4. – організована багаторівнева дезінтеграція.

Рівень 5. – вторинна інтеграція (рівень становлення «особистості»).

Первинна інтеграція згідно з теорією Дабровського є найнижчим рівнем розвитку, рушії якого перебувають поза межами «внутрішнього психічного середовища індивіда». Обдарована дитина на цьому рівні керується переважно зовнішніми мотиваціями й стимулами інтелектуального розвитку, а власну поведінку спрямовує переважно для задоволення природних інстинктів і біологічних потреб. Дабровський стверджував, що учням, які перебувають на цьому рівні, притаманна залежність від соціального середовища. Діти, які цілковито підпорядковані впливу оточення, стають надто соціалізованими і можуть відчувати дискомфорт з приводу втрати індивідуальності. Надмірний соціальний конформізм гальмує або й пригнічує розвиток індивідуальності, в результаті чого дитина у своїй поведінці керується здебільшого оцінкою сторонніх осіб [4, с. 214].

Однорівнева дезінтеграція. На цьому рівні психічного розвитку відбувається вихід за межі монолітної структури первинної інтеграції [3, с. 150]. Як зазначає канадський вчений С. Мендагліо, незріла особа ще не володіє достатніми знаннями, досвідом та ефективними засобами для самостійного подолання, пом'якшення впливу негативних емоцій, спровокованих конфліктами. Прагнення їх уникнути, усунути, витіснити нерідко призводить до вживання алкогольних напоїв, наркотиків або й навіть викликає суїцидальні настрої. І лише ті учні, які наділені потенціалом розвитку, стають більш вмотивованими щодо конструктивного, неруйнівного вирішення конфліктів у площині «внутрішнього психічного середовища». У результаті однорівневої дезінтеграції відбувається трансформація нижчого рівня розвитку у вищий через дію трьох зазначених вище факторів – потенціалу розвитку, якості соціального середовища та динамізмів.

Дабровський стверджує: перехід на наступний рівень розвитку супроводжується формуванням стійких і сильних емоційних зв'язків обдарованої особи з іншими людьми. Сильні емоції можуть набувати й негативного забарвлення (сильна залежність від інших, відсутність власної волі, ревності, заздрість тощо), а відтак і справляти регресивний вплив на формування особистості дитини [9, с. 64].

Інтенсивний процес соціалізації обдарованого школяра, на думку американського науковця Д. Сіск, відбувається саме на рівні однорівневої дезінтеграції. Дослідниця вважає: діти, розвиток яких відповідає цьому рівню, керуються переважно соціальним запитом та очікуваннями іншого, інших. За цих обставин соціальний розвиток відбувається завдяки реалізації прагнень дитини оволодіти переконаннями, поведінкою та цінностями, які сповідує більшість членів спільноти [15, с. 19]. Ситуація змінюється на етапі переходу індивіда на III рівень розвитку (стихійну багаторівневу дезінтеграцію). Процес переходу характеризується підвищеним потягом дитини до незалежної поведінки і більшою поміркованістю щодо сприйняття громадської думки. Соціальні норми й цінності, на які учень донедавна неухильно орієнтувався, піддаються сумніву і приймаються або відхиляються з більшою імовірністю осмислення, усвідомлення. Однак на цьому рівні поведінка учня все ще орієнтована значною мірою на соціальні стандарти, а тому легко піддається змінам моди, впливу авторитетних однокласників, залежить від їхніх критичних оцінок і суджень. [3, с. 150]. К. Дабровський вважає цей період переломним або рубіжним у розвитку дитини, оскільки можливий як регрес до первинної інтеграції, так і сходження на наступний рівень стихійної багаторівневої дезінтеграції. Ситуація, за якої дитина не прогресує, має негативний результат, і загрожує виникненням депресій, психозів, суїцидальних настроїв [3; 249].

Наступний рівень розвитку особистості дитини К. Дабровський визначає як стихійну багаторівневу дезінтеграцію. Вчений вважає, що перехід від другого до третього рівня є радше стрибкоподібним, аніж поступовим. Важливою умовою психічного розвитку на цьому рівні є творчий потенціал особи, а також поріг збудливості/чутливості до «третього фактору» – динамізмів. К. Дабровський зазначає: школяр, оцінюючи соціальні настанови та вірування, поступово відмовляється від навіюваних цінностей, вони перестають сприйматися як імперативні. Вияви негативних емоцій і самокритики, відчуття сорому, незадоволення собою, що можуть виникати на цьому етапі, є різновидами динамізмів або рушіїв творення внутрішнього психічного середовища особи, наповнення його індивідуальними смислами та ідентифікаціями. Відповідно до розгортання цього процесу у дитини може загострюватися внутрішній психологічний конфлікт, спричинений розбіжністю між власною ідеалізованою інтерпретацією реальності та дійсним станом речей. Як стверджує С. Мендагліо, ця «відмінність ідеального та реального» підсилюється мірою розширення уявлень про сутність і значення соціальних цінностей [9, с. 57].

На цьому переломному етапі дитина має піднятися у власному розвитку над несвідомою детермінованістю біологічних потягів і некритичністю слідування соціальним нормам і, натомість, почати рухатися в напрямі особистісної автономії, формувати індивідуальну автентичність у стосунках з іншими людьми. По суті, учень розпочинає вибудовувати ієрархію особистих цінностей і норм. Соціальна непристосованість до дійсності, як її називає Дабровський, набуває тут творчого характеру і є свідченням психічного здоров'я школяра [5].

Організована багаторівнева дезінтеграція. Відмінною ознакою цього рівня є самоорганізація школяра, в результаті чого має з'явитися свідомий контроль за навчальним процесом та успішністю. Перебуваючи під впливом «третього фактора», учень свідомо обирає вищі цінності та сценарії соціальної взаємодії. Особливо це виявляється в гострому відчутті соціальної справедливості й відповідальності в процесі взаємодії з однокласниками чи іншими школярами. Обдарований учень здатний до глибокого співпереживання життєвих проблем, з якими можуть стикатися його друзі, однокласники. Цей рівень можна вважати перехідним до вторинної інтеграції, що запускає розвиток здатності учня до самоосвіти та самоконтролю діяльності. Для успішного особистісного росту на цьому етапі важливі такі динамізми:

- відповідальність, вирішення суспільно важливих завдань;
- автономія, віра у власний прогрес;
- автентичність, усвідомлена ієрархія універсальних цінностей в індивідуальній діяльності;
- особистий ідеал чи найвищий рівень регуляції, що охоплює низку індивідуальних рис: інтереси, здібності, таланти тощо [3, с. 154].

Вторинна інтеграція є вершинною точкою в розвитку індивіда, оскільки наближає впритул до рівня сформованої особистості. Вчорашні діти раптом починають демонструвати доросле мислення і вчинки, здатність до емпатії, прагнення особистісного ідеалу, останнє є одним із найбільш сильних динамізмів психічного розвитку. На цьому рівні вгамовуються внутрішні конфлікти в розумінні протиставлення «того, що є» – «тому, що має бути», тобто належне починає сприйматися як дійсне [8].

У «Теорії позитивної дезінтеграції» К. Дабровський приділяє особливу увагу емоціям, які згідно з висновком автора, відіграють основну роль у процесі розвитку та соціалізації дитини. Інтелект опиняється на другому місці як не самодостатня умова розвитку особистості дитини, адже він забезпечує здебільшого академічну успішність, що не означає автоматично досягнення життєвого успіху загалом [11, с. 54].

Попередньо розглянута надто висока збудливість, на думку К. Дабровського, притаманна учням, які мають низький поріг чутливості до подразників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища [10, с. 68–87]. Пояснюючи цей феномен, М. Піховський стверджує: «висока збудливість дитини означає, що відповідь на зовнішній збудник (стимул) перевищує його

реальну силу чи інтенсивність» [8, с. 270]. Дабровський під підвищеною збудливістю розуміє реакцію дитини, яка перевершує середньостатистичну чутливість – психомоторну, чуттєву, емоційну, уявну (imaginational) чи інтелектуальну або ж усі разом» [8, с. 303]. Розглянемо кожен із названих видів чутливості окремо.

1. Психомоторна. Прояви психомоторної чутливості/збудливості, по суті, можуть бути двох типів – надлишок енергії та нервовість. Надлишок енергії виявляється в анімаційних жестах, мотивації виконувати завдання для самовдосконалення та самозадоволення. Нервовість, як емоційна напруженість, проявляється у психомоторній активності – нервовий тік, гризіння нігтів чи імпульсивна поведінка учня на уроках.

2. Чуттєва. Виражається у високій мірі чуттєвого задоволення, яке може бути засобом подолання, усунення внутрішнього дискомфорту, напруження, спричиненого підвищеним нервовим збудженням.

3. Інтелектуальна. Виявляється в посиленій активності роботи мозку, у прагненні дитини зрозуміти та дослідити незвідане, нове, з'ясувати істину.

4. Уявна. Проявами підвищеної збудливості цього типу можуть бути постійні відволікання, «блукаюча» увага, мрійливість дитини під час занять, а також ілюзії, багата уява, метафоричність мови, винахідливість і фантазування. Нерідко все це набуває форм вільної гри уяви.

5. Емоційна. З-поміж п'яти типів підвищеної психічної збудливості, емоційна найбільш поширена серед обдарованих дітей і набуває таких виявів, як сильна афективна пам'ять, почуття провини, тривоги, страхи, занепокоєність смертю, депресивні та суїцидальні настрої тощо [7; 8; 9].

Деякі науковці, зокрема С. Джексон, В. Мойл і М. Піховський, вважають, що підвищену збудливість слід розглядати як обов'язкову, але недостатню передумову динамічного психічного розвитку обдарованої дитини. На їхню думку, внутрішній психологічний конфлікт є третім важливим чинником розвитку учня, тому варто брати до уваги такі характеристики особистості:

- таланти, спеціальні здібності та інтелект;
- підвищена збудливість (психомоторна, чуттєва, інтелектуальна, уявна, емоційна);
- здібності до внутрішніх психічних трансформацій [8, с. 438].

У цьому контексті слід розуміти, що збудливість, висока чутливість обдарованого школяра вирізнятиме його з-поміж загалу дітей, вона визначатиме його якісно відмінну манеру реагувати на предмети і події навколишнього середовища [4, с. 208–222] Як зазначають Джексон, Мойл і Піховський, підвищена інтелектуальна збудливість – це власне і є та характеристика, через яку, як правило, і здійснюється ідентифікація обдарованості. Інтелект – це здібності розв'язувати проблеми, а підвищена збудливість – це пристрасть, яка спонукає до розв'язання проблем [8, с. 440]. Силою цієї пристрасті зацікавленість обдарованої дитини підсилюється чуттєвим задоволенням, фантазуванням, сильними і яскравими емоціями, що

зумовлено більш швидким перебігом нейронних процесів. Все це сукупно породжує багато енергії: фізичної, інтелектуальної, емоційної, – яку обдаровані діти можуть спрямовувати на власний розвиток.

Психоаналітична практика К. Дабровського, під час якої він мав безпосередні контакти з обдарованими дітьми, наблизила його до розуміння взаємопов'язаності таких явищ, як надзвичайні здібності та психоневрози. Надзвичайні здібності, вважає вчений, – це «здібності у будь-якій галузі людської активності, які дають можливість дитині досягати мети із значним перевершенням того, що роблять в аналогічних випадках звичайні діти, однолітки» [14]. Дабровський поділяє надзвичайні здібності на дві категорії: загальні та спеціальні. Загальні здібності, наприклад, можуть мати учні початкових класів у певному навчальному профілі – гуманітарному чи природничо-математичному. А надзвичайні, спеціальні здібності більш розвинені в учнів, які відвідують мистецькі школи, у тому числі театр, танці, образотворче мистецтво та музика [10; 14].

Загалом Дабровський зазначає: талант, обдарованість нерідко є важкою ношею для дитини. З раннього віку дитина починає відчувати тягар відповідальності за реалізацію власного творчого потенціалу, намагається виправдати надії й сподівання щодо цього з боку значимих інших, передусім батьків і вчителів. Школяр, який потрапив до когорти обдарованих, перебуває в постійній напрузі із-за необхідності постійно підтверджувати свій статус і має побоювання з приводу того, що він може не виправдати надії ровесників, дорослих щодо розвитку власних унікальних здібностей, таланту. Гостре переживання цієї напруги змушує учня розвивати власну обдарованість, підпорядковуючись очікуванням інших і тоді виникає питання, а хто ж насправді є власником таланту – автономна особистість чи значимі інші, які наставляють, розвивають, контролюють розвиток таланту. Зважаючи на це, прагнення особистісної автономії можна вважати одним із найважливіших динамізмів розвитку обдарованої дитини, а його педагогічна підтримка має з необхідністю урівноважуватись соціалізаційними практиками.

Загалом «Теорія позитивної дезінтеграції» має велике значення як для розуміння феномена обдарованості, так і для практичної психолого-педагогічної роботи з обдарованими дітьми, які характеризуються складною внутрішньою організацією, підвищеною динамікою емоційних, інтелектуальних процесів. Для гармонійного і успішного розвитку обдарованої дитини однаково важливими є вроджені задатки, сприятливе соціальне середовище та наявність динамізмів або рушіїв розвитку особистості. Розвиток обдарованої дитини має певні закономірності, враховуючи які, К. Дабровський обґрунтував багаторівневу ієрархію цього процесу, зазначаючи, що його пікові точки не мають однозначної прив'язки до вікових періодів. Завдання педагога, наставника якраз і полягає в тому, щоб вчасно помітити і не втратити можливість розвинути талант дитини, коли б він не проявився, створити для цього сприятливе психологічне й соціальне середовище, активізувати властиві й доступні дитині динамізми розвитку.

Список використаної літератури

1. Кьеркегор С. Страх и трепет. М.: «Республика», 1993.-С.109.
2. Обухова Л. Ф. Концепция Жана Пиаже: за и против / Л. Ф. Обухова. – М. : Изд. Моск. Ун-та, 1981. – 191 с.
3. Тытарь Е. Т. Концепция личности в теории позитивной дезинтеграции К. Добровского / Е. Т. Тытарь // Психотехнологии в социальной работе. Вып.5. / Сб. под ред. Козлова В. В. – Ярославль : МАПН, ЯрГУ, 2000 – С. 144 – 161.
4. Bailey C. L. An Examination of the Relationships Between Ego Development, Dabrowski's Theory of positive Disintegration, and the Behavioral Characteristics of Gifted Adolescents / Carrie Lynn Bailey // Gifted Child Quarterly. – 2011. – Vol. 55 (3). – P. 208 – 222.
5. Dabrowski K. Theory of levels of emotional development (Vols. 1) / Kazimierz Dabrowski, Michael M. Piechowski. – Oceanside – New York : Dabor Science Publications, 1977. – 241 p.
6. Dabrowski K. Psychoneurosis is not an illness: neuroses and psychoneuroses from the perspective of positive disintegration / Kazimierz Dabrowski. – London : Gryf, 1972. – 324 p.
7. Harrison G. E. The gifted and the shadow of the night: Dabrowski's overexcitabilities and their correlation to insomnia, death anxiety, and fear of the unknown / Gregory E. Harrison, James P. Van Haneghan // Journal for the Education of the Gifted. – 2011. – Vol. 34, No. 4. – P. 669 – 697.
8. Jackson P. S. Emotional Life and Psychotherapy of the Gifted in Light of Dabrowski's Theory / Susan P. Jackson, Vicky F. Moyle and Michael M. Piechowski // International Handbook on Giftedness. Part One. Editor L. V. Shavinina. – Quebec : Springer Science+Business Media B. V., 2009. – P. 437 – 465.
9. Mendaglio S. Dabrowski's Theory of Positive Disintegration / Sal Mendaglio. – Scottsdale : Great Potential Press, 2008. – 311 p.
10. Mendaglio S. Dabrowski's Theory of Positive Disintegration and Giftedness: Overexcitability Research Findings / Sal Mendaglio, William Tillier // Journal for the Education of the Gifted. – 2006. – Vol. 30, No. 1. – P. 68 – 87.
11. O'Connor K. J. The Application of Dabrowski's Theory to the Gifted / Kevin J. O'Connor // The Social and Emotional Development of Gifted Children: What Do We Know? Editors M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, S. M. Moon. – Waco : Prufrock Press, Inc., 2002. – P. 51 – 60.
12. Piechowski M. M. A theoretical and empirical approach to the study of development / Michael M. Piechowski // Genetic Psychology Monographs. – 1975. – Vol. 92. – P. 231 – 297.
13. Reis S. M. Curriculum Compacting: The Complete Guide to Modifying the 280.Regular Curriculum for High Ability Students / Sally M. Reis, Deborah E. Burns, Joseph S. Renzulli. – Waco : Creative Learning Press, Inc. 1992. – 170 p.
14. Renzulli J. S. Gifted Dropouts: The Who and the Why / Joseph S. Renzulli, Sunghee Park // Twice-Exceptional and Special Populations of Gifted Students. Ed. S. Baum. – Thousand Oaks : Corwin Press. 2004. – P. 117 – 137,

15. Sisk D. A. Making great kids greater: easing the burden of being gifted / Dorothy Sisk. – Thousand Oaks : Corwin Press, 2009. – 165 p.

Наталія Лавриченко. Педагогическое осмысление теории позитивной дезинтеграции К. К. Дабровского.

В статье раскрыты основные положения теории положительной дезинтеграции авторства известного в мире польского ученого Казимира Дабровский (Kazimierz Dąbrowski, 1902-1980). Выяснено, как эту теорию возможно использовать для наблюдений и диагностики креативности, эмоциональных состояний и творческих потребностей одаренной личности, а также для психолого-педагогического сопровождения одаренных детей.

Ключевые слова: одаренной ребенок, школьник, положительная дезинтеграция, иерархия уровней развития.

Natalia Lavrichenko. Teaching for Understanding good theory disintegration K. Dabrowski.

This article reveals the main points of the positive disintegration theory by a famous Polish scientist Kazimierz Dabrowski (1902–1980). It is discovered how to use this theory in terms of observation and diagnostics of creativity, emotional states and creative needs of a gifted personality, psychological and educational support of talented children as well.

Keywords: gifted child, school student, positive disintegration, development levels hierarchy.

УДК 374.31

Сліпухіна І. А.,
Чернецький І. С.

**ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ В КОНТЕКСТІ
ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВОГО ТА ІНЖЕНЕРНОГО МЕТОДІВ**

Стаття присвячена застосуванню наукового та інженерного методів у контексті виконання учнями навчально-дослідницьких робіт і практикумів. Детально розглянуто процес застосування наукового методу при виконанні навчально-дослідницької роботи з гідродинаміки.

Ключові слова: науковий метод, інженерний метод, навчальні та наукові дослідження, гідродинаміка, водяний вир.

Формування адаптованої до сучасного життя особистості учня вимагає використання нових пріоритетів у доборі методів і форм навчання у секторі загальної середньої освіти. У зв'язку з потребою опрацювати великі обсяги інформації для сучасного учня формування здатності критично